

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу ОСІПОВОЇ Злати Олександрівни на тему: «Гумор в політичній культурі українського суспільства за умов російської агресії» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки)

В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України особливої наукової значущості набуває аналіз трансформацій суб'єктивного виміру політики, а саме – політичної культури українського суспільства. Політична культура є тією ціннісно-нормативною основою, яка визначає не лише вектори суспільного розвитку, а й безпосередньо впливає на ефективність функціонування політичних інститутів. Стійкість державних інституцій в екстремальних умовах значною мірою залежить від легітимності та консолідованості політичної нації, що базується на спільних цінностях.

У цьому контексті політичний гумор постає не як другорядне чи суто розважальне явище, а як потужний інструмент інтерпретації політичної реальності та механізм втілення фундаментальних політичних цінностей. Через засоби сатири, іронії та мемотворення відбувається десакралізація ворога, артикуляція національної ідентичності та визрівання нових моделей політичної поведінки. Війна провокує різке зміщення ціннісних орієнтирів, і саме гумор стає формою трансляції оновлених сенсів у публічний простір. Він виконує роль символічного фільтра, що дозволяє громадянам адаптуватися до кризових змін, зберігаючи при цьому вірність демократичним ідеалам.

Важливим аспектом, що підкреслює актуальність дисертації З. Осіпової, є розгляд гумору як специфічного механізму психологічного захисту та соціальної терапії. В умовах екзистенційної загрози та тривалого стресу гумор мінімізує деструктивний вплив травматичного досвіду, запобігає аномії суспільства та сприяє підтримці колективної життєстійкості. Терапевтичний ефект політичного гумору дозволяє перетворити страх на конструктивну енергію спротиву, що є критично важливим для збереження внутрішньої стабільності політичної системи.

Дисертація З. Осіпової вирізняється чіткістю постановки наукової проблеми та послідовністю її вирішення. Авторка розглядає гумор одночасно у двох аналітичних площинах: як елемент політичного дискурсу та як форму політичної участі, що дозволяє уникнути однобічності та забезпечити комплексність аналізу. Такий підхід є методологічно виправданим і відповідає складності досліджуваного об'єкта.

Логічна структура представленої дисертації безпосередньо впливає з обґрунтованої актуальності, поступово розгортаючи дослідження від теоретичного базису до конкретних праксеологічних кейсів. Структура роботи демонструє системний підхід до розуміння гумору не тільки як комунікативного прийому, а як структурного елемента політичної культури та прояву політичної поведінки. Перехід від теорії до емпірики здійснено органічно, кожен наступний розділ спирається на результати попереднього.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження гумору в політичній культурі» авторка закладає надійний фундамент дослідження. Вона вдало інтегрує класичні метатеорії із сучасними соціетальними підходами. Теоретико-методологічна частина засвідчує високий рівень наукового опрацювання літератури – від класичних праць Г. Алмонда, С. Верби та М. Бахтіна до сучасних досліджень В. Тсакони, Д. Поппи, М. Ю. Сьоренсен та ін. Позитивно слід оцінити те, що З. Осіпова систематизувала наявні теоретичні підходи та виявила їхню недостатність для аналізу гумору в умовах збройного конфлікту, що й стало відправною точкою для власних теоретичних побудов.

Другий розділ «Гумористичний дискурс в українському політичному просторі» переводить роботу в площину практичного аналізу сучасних комунікацій. Тут представлена одна з головних наукових новин дисертації – комплексна типологія гумористичного дискурсу, побудована за трьома осями: суб'єктною, функціонально-цільовою та медіаформатною. Емпірична частина розділу, присвячена аналізу мережі X (Twitter), вражає своєю доказовістю. Використання методики Engagement Rate дозволило авторці математично підтвердити, що гумористичний контент політиків є у 80% випадків ефективнішим за звичайні публікації, що робить гумор стратегічним інструментом «м'якої сили» держави. Дисертантка не обмежилася кількісними показниками, а здійснила поглиблений якісний контент-аналіз, що дозволило виявити тематичні та стилістичні особливості гумористичних публікацій українських політиків. Висновок про ситуативний характер використання гумору політичними акторами є аналітично значущим і відкриває перспективи для подальших досліджень комунікаційних стратегій.

У третьому розділі «Гумор як структурно-функціональна складова політичної культури українського суспільства» досліджується еволюційний шлях та сучасні форми політичної участі. Авторка простежує трансформацію гумористичних практик – від козацького соціуму та радянського анекдоту до сучасного цифрового мемотворення.

Центральним практичним кейсом розділу є аналіз «Картонкового майдану» (липень 2025 р.). Це дослідження є вкрай важливим, оскільки воно демонструє, як унікальний формат гумористичного перформансу стає формою неконвенційної політичної участі. В умовах обмежень воєнного стану та неможливості масових зібрань гумор бере на себе роль основного засобу артикуляції громадської позиції.

Окремо слід відзначити міждисциплінарний характер дисертації. Міждисциплінарна природа реалізована через комплексний науковий синтез політологічного аналізу з інструментарієм психології (адаптивні стратегії захисту), соціології (консолідуєчий потенціал політичного гумору), лінгвістики (дискурсивні параметри політичного гумору), політичної антропології (трансформація символічних практик та ідентичності), теорії медіакомунікацій (стратегії медіатизації політики в цифровому середовищі) тощо. Це підтверджується потужною емпіричною базою: робота містить глибокий аналіз реальних постів та коментарів політиків у соцмережах. Такий підхід дозволяє побачити, як гумор перетворюється з іронії на стратегічний інструмент політичного впливу та формування міжнародного іміджу держави.

Методологія роботи є комплексною та відповідає предмету дослідження, поєднуючи загальнонаукові та спеціальні методи, у тому числі цифрові інструменти збору й аналізу даних.

Поряд із позитивними аспектами дисертації варто відзначити певні дискусійні моменти, що можуть потребувати уточнення або доопрацювання:

1. У першому розділі роботи авторка демонструє ґрунтовну обізнаність із різними підходами до розуміння гумору, обґрунтовується його роль як інструменту комунікації, віддзеркалення політичних цінностей, як форми неконвенційної політичної поведінки та способу артикуляції інтересів тощо. Проте, ці важливі аспекти видаються дещо фрагментованими та розкиданими по всьому тексту дисертації. На наш погляд, теоретична складова першого розділу суттєво б виграла від виокремлення цілісної системно-функціональної моделі, яка б чітко визначала місце гумору в механізмі функціонування політичної системи. Зокрема, доцільно було б згрупувати згадані авторкою прояви (гумор як заміна насильству, як засіб збереження ідентичності чи як інструмент делегітимізації ворога) у чітку ієрархічну структуру функцій. Це дозволило б більш акцентовано пояснити, як саме гумор впливає на «вхід» (артикуляція вимог) та «вихід» (легітимізація рішень) політичної системи.

2. У першому розділі авторка ґрунтовно аналізує широке коло класичних та сучасних концепцій, проте за цим розмаїттям підходів дещо втрачається власне бачення

дослідницею місця гумору як елементу політичної культури. Крім того, у роботі активно використовується категорія «мемотворчість», що, безумовно, відповідає реаліям цифрової епохи. Проте, на наш погляд, дослідження суттєво б виграло від глибшої теоретичної експлікації самого поняття «мем» та механізмів його генези. У контексті політичної науки видається вкрай важливим з'ясувати чи є сучасний політичний мем продуктом стихійної народної творчості («цифровим фольклором»), чи він є результатом технологічного конструювання в межах стратегічних комунікацій. Пояснення того, як конструюється (або самоорганізується) мем, дозволило б краще оцінити його потенціал як інструменту політичної маніпуляції чи, навпаки, щирого громадянського активізму.

3. Визнаючи надзвичайно багатий та репрезентативний емпіричний матеріал, представлений у другому та третьому розділах дисертації, на наш погляд, висока якість проведеного аналізу (зокрема, дослідження ефективності комунікацій у мережі X та кейс-стаді «Картонкового майдану») створювала умови для більш масштабного теоретичного узагальнення у підсумкових висновках роботи. Результати емпіричних вимірювань можуть дозволити авторці вийти за межі констатації фактів та запропонувати нові теоретичні категорії, що описують трансформацію політичної культури в умовах гібридної агресії. Більш чітка фіксація того, як конкретні цифрові показники та протестні практики змінюють «архітектуру» політичної поведінки, дозволила б емпіричному матеріалу стати потужним внеском саме у загальну політичну теорію, суттєво збагативши розуміння механізмів політичного виживання та адаптації сучасних демократій.

4. Представлений у підрозділі 3.1 історичний екскурс заслуговує на високу оцінку, оскільки він переконливо доводить тяглість гумористичної традиції в українській політичній культурі. Водночас, на наш погляд, цей розділ суттєво б виграв від впровадження чіткої авторської періодизації. Попри те, що кожен етап проаналізовано фахово, виокремлення умовних періодів із їхніми специфічними характеристиками дозволило б простежити причинно-наслідкові зв'язки між зміною політичного контексту та трансформацією функцій гумору. Це додало б історичному аналізу більшої методологічної завершеності та дозволило б наочно продемонструвати динаміку розвитку суб'єктності українців у політичному просторі.

Однак зазначені зауваження жодним чином не знижують високого теоретичного та прикладного рівня роботи й мають виключно рекомендаційний характер.

Таким чином, дисертація Осіпової Злати за темою «Гумор в політичній культурі українського суспільства за умов російської агресії» є завершеною науковою працею, яка за своїм науковим рівнем, практичною цінністю, обсягом і оформленням відповідає встановленим вимогам, які ставляться перед дисертаціями, що подані на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Таким чином, дисертація Осіпової Злати Олександрівни за темою «Гумор в політичній культурі українського суспільства за умов російської агресії» за спеціальністю 052 «Політологія» повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами), вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), та може бути представлена до захисту на засіданні спеціалізованої вченої ради.

Рецензент:

к.політ.н., доцент,

доцент кафедри політології та міжнародних відносин

Маріупольського державного університету

04.05.2026

Анастасія ТРОФИМЕНКО

